

ОЦІНКА ІНТЕНСИВНОСТІ РОЗВИТКУ СЕКТОРНОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

У статті розглянуто напрямки дослідження динаміки секторної структури основних характеристик результатів економічної діяльності. Надані методи та підсумки аналізу процесів заощадження та нагромадження, пропорційності розвитку секторів економіки України. Джерелом інформації є система національних рахунків.

The directions of the research of the dynamics of the sector structure of basic characteristics of the results of economic activity are examined in the article. Methods and results of the analysis of processes of the savings and accumulation, proportionality of development of sectors of economy of Ukraine are given. The source of the information is the system of national accounts of Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для ефективного регулювання ринкової економіки необхідна скоординована сукупність макроекономічних показників. Провідне місце в інформаційному забезпеченні управління економікою посідає система національних рахунків (СНР). Вона дає величезну кількість матеріалів для аналізу стану та інтенсивності розвитку економічних процесів. Показники системи все ширше використовуються органами державного управління для формування економічної політики, визначення основних параметрів економічних програм на перспективу.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питаннями макроекономічного аналізу економіки України на основі даних системи національних рахунків займаються такі відомі вчені й практики як Моторин Р.М., Герасименко С.С., Манцуров І.Г., Чернявський О.П., Головка В. [1,с.210-245; 2,с.94-161; 3,с.23-31; 4,с.335-339; 5,с.3-30].

Більшість публікацій торкаються таких проблем макроекономічного аналізу, як:

- вивчення динаміки та структури показників результатів економічної діяльності України у фактичних і порівняних цінах, і, перш за все, валового внутрішнього продукту;
- характеристика показників окремих рахунків системи;
- дослідження процесів утворення, розподілу та перерозподілу доходу, використання доходу на споживання, збереження, нагромадження та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Одночасно залишаються незатребуваними для цілей аналізу та розробки рекомендацій щодо економічної політики держави показники заощадження, нагромадження, кредитування. Особливо потребує розвитку секторний аналіз економіки на основі даних системи.

Мета статті. Метою даного дослідження є розробка напрямків аналізу та оцінка зрушень у секторній структурі економіки України за такими значущими характеристиками макроекономічного аналізу як заощадження, нагромадження, кредитування.

Для досягнення цієї мети в статті вирішуються такі завдання: 1) характеризується секторна структура валового наявного доходу як джерела кінцевого

споживання та заощадження секторів; 2) розглядається категорія заощадження та вивчається динаміка норми валового заощадження в окремих секторах економіки; 3) здійснюється оцінка пропорційності розвитку нагромадження в розрізі секторів відповідно розподілу заощадження між секторами.

Виклад основного матеріалу. Метою групування інституційних одиниць економіки за секторами є створення передумов для статистичної характеристики аналізу й прогнозування потоків товарів і послуг, доходів й витрат, капіталу й фінансових операцій. Саме групування за секторами дає можливість для висвітлення й направлення діяльності окремих груп інституційних одиниць при проведенні певної економічної політики.

У національних рахунках резидентні інституційні одиниці групуються відповідно до своїх функцій за такими секторами: нефінансові корпорації (НФК), фінансові корпорації (ФК), сектор загального державного управління (ДУ), домашні господарства (ДГ), некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства (НКО).

Основною функцією нефінансових корпорацій є ринкове виробництво товарів і нефінансових послуг за цінами, які покривають витрати виробництва і дають прибуток.

Фінансові корпорації – це комерційні інституційні одиниці, що спеціалізуються на фінансово-посередницькій діяльності.

Сектор загального державного управління включає органи державного управління всіх рівнів, функцією яких є здійснення законодавчої і виконавчої влади, збір податків і фінансування державних витрат.

Сектор домашніх господарств об'єднує фізичних осіб як споживачів, а в деяких випадках, як суб'єктів некоорпоративної підприємницької діяльності.

До складу некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, входять інституційні одиниці, які створені окремими групами домашніх господарств для забезпечення їхніх політичних, релігійних і професійних інтересів. Ресурси таких НКО складаються з добровільних внесків.

Одним із найзначущих показників результатів діяльності окремих секторів є валовий наявний доход. Він характеризує максимальну суму, яку сектор може витратити на кінцеве споживання товарів і послуг (домашніх господарств, некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, та державних установ) або спрямувати на заощадження. Наявний доход не підлягає подальшому розподіленню і залишається в розпорядженні суб'єктів інституційного сектора.

Таблиця 1

Структура валового наявного доходу України за секторами

(відсотків)

Роки	Валовий наявний доход	НФК	ФК	ДУ	ДГ	НКО
2001	100,0	15,1	1,9	23,7	57,3	2,0
2002	100,0	12,5	1,8	22,9	61,0	1,8
2003	100,0	13,2	2,2	23,8	59,1	1,7
2004	100,0	14,4	4,1	20,2	59,8	1,5
2005	100,0	9,2	2,7	20,7	66,2	1,2

За даними таблиці 1 можна зробити висновок, що найсуттєвіша роль у створенні валового наявного доходу України належить домогосподарствам (ці та подальші

розрахунки здійснено на основі джерел [6, 7]). У 2005 р. частка даного сектора в загальному обсязі валового національного доходу складала 66,2 %. Причому за останні чотири роки питома вага сектора збільшилася на 8,9 в. п. Значну роль у створенні валового наявного доходу відіграє також сектор державного управління, хоч за останні роки його внесок дещо знизився. Значно суттєвіше за 2002-2005 рр. зменшилася частка нефінансових корпорацій - на 5,9 в. п., також знизилася питома вага сектора державного управління. Зовсім незначну роль відігравав і відіграє у створенні наявного доходу сектор некомерційних організацій. У літературі розглядаються певні критерії, які визначають якість розподілу між секторами валового наявного доходу, а також здійснюється порівняльний аналіз розподілу доходу в Україні та в деяких інших країнах [4,с.336-339].

Частина наявного доходу сектора, яка не витрачена на кінцеве споживання товарів і послуг, являє собою заощадження даного сектора. Заощадження може бути як позитивною, так і негативною величиною залежно від того, перевищує наявний дохід витрати на кінцеве споживання чи ні. Саме заощадження є основою фінансування інвестицій в економіці.

Відношення валового заощадження до валового внутрішнього продукту характеризує норму валового заощадження. В цілому у світі цей показник перебуває на рівні 23 - 24 %, причому в розвинутих країнах він є дещо нижчим, а в тих, що розвиваються, - вищим [5,с.16]. Валове заощадження в Україні у 90-ті роки ХХ ст. скорочувалося. Лише з 1999 р. ситуація почала поліпшуватися – спостерігається тенденція зростання. В 2005 р. норма валового заощадження складала 25,7 % Для визначення ролі кожного з секторів у формуванні валового заощадження та його динаміки проаналізуємо дані таблиці 2. Вони свідчать, що з 2001 по 2004 рр. у формуванні загального рівня заощадження основним був сектор нефінансових корпорацій, і його внесок значно перевищував внесок інших секторів.

У 2005 р. ситуація змінилася - найсуттєвішу роль став відігравати сектор домогосподарств.

Звернемо увагу, що лише в даному секторі майже в усі роки спостерігалася однозначно позитивна динаміка норми заощадження (зростання за чотири роки у 3 рази). Дана тенденція відповідає тенденції зростання частки наявного доходу домогосподарств у його загальному обсязі (таблиця 1). В умовах поліпшення економічного стану держави домогосподарства отримали можливість змінювати структуру своїх наявних доходів на користь заощадження.

Таблиця 2

Структура валового заощадження України за секторами економіки
(у відсотках до ВВП)

Роки	НФК	ФК	ДУ	ДГ	НКО
2001	15,4	1,9	4,6	3,5	0,0
2002	12,9	1,8	5,3	7,7	0,0
2003	13,6	2,3	5,6	6,3	0,0
2004	14,8	4,3	3,2	9,2	0,2
2005	9,4	2,8	2,9	10,5	0,1

У той же час норма валового заощадження сектора нефінансових корпорацій зменшилася на 39,6 %. Це також відповідає тенденції, яку можна спостерігати за даними, наведеними в таблиці 1 стосовно цього сектора. Тому сьогодні роль

підприємств нефінансового сектора не відповідає цілям формування національного заощадження.

Заощадження є одним із основних джерел нагромадження в економіці (інше джерело – капітальні трансферти). Валове нагромадження як елемент ВВП включає валове нагромадження основного капіталу, зміну запасів матеріальних оборотних коштів і чисте придбання цінностей. Норма валового нагромадження у світі сьогодні складає (так само, як і норма заощадження) 23 – 24 % [5,с.20]. Це означає, що обсяг заощадження є близьким до обсягу інвестицій. А враховуючи досвід країн, що розвиваються і одночасно характеризуються найбільш динамічними темпами розвитку (Китай, наприклад), норма валового нагромадження повинна бути значно вищою за середній рівень і сягати 30% (в таких країнах інвестиції перевищують заощадження).

В Україні тенденції спаду й зростання норми нагромадження в цілому відповідають тенденціям зміни норми заощадження. Але протягом останніх 7 – 8 років норма заощадження в нашій країні перевищує норму нагромадження. В 2005 р. норма валового нагромадження склала лише 22,6 % ВВП, що на 12,1 % менше за норму валового заощадження в цьому році. Таким чином, інвестиції в Україні відновляються набагато повільніше, ніж заощадження і ВВП. Дана ситуація може бути пояснена несприятливим інвестиційним кліматом в Україні, вивезенням капіталу у вигляді кредитування інших країн, поглинанням частини заощаджень дефіцитом державного бюджету [3, 5].

Проаналізуємо узгодженість розподілів валового нагромадження і валового заощадження за секторами економіки на основі характеристик пропорційності їх розподілів.

Як свідчать дані таблиці 3, питома вага валового нагромадження була вищою від відповідного показника, розрахованого відносно валового заощадження, для секторів нефінансових корпорацій, державного управління та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства. У решті секторів частка валового нагромадження у національному валовому нагромадженні менша від частки заощадження в національному заощадженні.

Таблиця 3

Розрахунок коефіцієнтів локалізації залежності валового нагромадження від валового заощадження секторів економіки України у 2005 р.

Сектор	Питома вага секторів, %		Коефіцієнт локалізації (D/d)	Ранг за коефіцієнтом локалізації
	за валовим заощадженням (d)	за валовим нагромадженням (D)		
НФК	36,5	79,3	2,17	5
ФК	10,9	2,2	0,20	2
ДУ	11,4	11,8	1,04	3
ДГ	40,8	6,0	0,15	1
НКО	0,4	0,7	1,75	5
Усього	100,0	100,0	x	x

Кількісною мірою відхилення результативної ознаки від факторної є коефіцієнти локалізації (відношення часток результативної ознаки до частки факторної). У тих секторах, де питома вага нагромадження більша від питомої ваги заощадження коефіцієнти локалізації перевищують одиницю і коливаються від 1,04 (сектор державного управління) до 2,17 (сектор нефінансових корпорацій). У двох секторах

коефіцієнти локалізації менші за одиницю – 0,15 (сектор домашніх господарств) і 0,20 (сектор фінансових корпорацій). Це означає, що на кожний з цих секторів припадає менший обсяг нагромадження, якщо порівняти з пропорційним для них обсягом заощаджень.

Дана ситуація знаходить свій прояв у знаці показника чисте кредитування (+), чисте запозичення (-). Саме ті сектори, для яких коефіцієнти локалізації більше одиниці, виявилися чистими позичальниками. І, навпаки, сектори домогосподарств, фінансових корпорацій (коефіцієнти локалізації менше одиниці) виявилися чистими кредиторами інших секторів та іншого світу [7,с.21].

Висновки даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У ході дослідження було проаналізовано динаміку секторної структури валового наявного доходу і зроблено висновки щодо внеску окремих секторів у його створення. Продемонстровані тенденція зниження частки нефінансових корпорацій і тенденція зростання питомої ваги домогосподарств у загальному обсязі наявного доходу України. Зроблено висновки щодо тенденції норми валового заощадження. Доведено, що його зростання спостерігалось в усіх секторах, проте роль кожного з них змінилася. Найбільш суттєвим у 2005 р. виявився вплив сектора домогосподарств, хоч ще в 2001 р. внесок нефінансових корпорацій був майже втричі більшим за нього.

Важливою частиною дослідження став аналіз пропорційності розподілів валового нагромадження та валового заощадження за секторами економіки. Виявилось, що на сектор нефінансових корпорацій припадає найбільший обсяг нагромадження порівняно з пропорційним для нього обсягом заощадження. У свою чергу, найменший обсяг нагромадження припадає на сектор домогосподарств. Продемонстровано, як така ситуація віддзеркалюється у показнику чисте кредитування(+), чисте запозичення (-) секторів.

Інформація системи національних рахунків дозволяє поглиблювати аналіз і в просторі (у дослідженнях малозатребуваними є, наприклад, дані на підсекторному рівні), і в часі (одиницями спостереження мають стати квартальні рівні макроекономічних показників).

Література

1. Моторин Р.М., Моторина Т.М. Система національних рахунків: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2001. – 336 с.
2. Герасименко С.С., Головка В.А., Нікітіна І.М. Система національних рахунків: Навч. посібник. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2005. – 217 с.
3. Манцуров І.Г., Єрін Д.Л. Економічне зростання і стан платіжного балансу. Статистичні аспекти оцінювання та аналізу: Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – 148 с.
4. Чернявський О.П. Про вживання принципу золоті пропорції у фінансовій науці // Вісник соціально-економічних досліджень. Одеса: ОДЕУ, 2005. – Вип. 19. – С. 335-339.
5. Головка В. Макроекономічний аналіз економіки України на основі рахунків фінансових потоків //Банківська справа. – 2005. – №3. – С. 3–30.
6. Статистичний щорічник України за 2005 рік. К.: Консультант, 2006. – 575 с.
7. Національні рахунки України за 2005 рік, статистичний бюлетень. – К.: Держкомстат України, 2006. – 53 с.

